

RISVAN ASİRETİ'NİN CEMAAT, SAHİS VE YER ADLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Yrd. Doç. Dr. Faruk SÖYLEMEZ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

e-posta: fsoylemez@ksu.edu.tr

Özet

Risvan Asireti XVI. Yüzyılda Malatya ile Maras arasındaki bölgede yaylayıp kışlamakta idi. Bu dönemde asirete bağlı cemaat sayısı on beş iken, daha sonraki yüzyıllarda asiretin büyümesine paralel olarak cemaat sayıları artmış ve buldukları bu bölgeden Anadolu'nun değişik yerlerine ve hatta Rumeli'ne kadar yayılarak çeşitli köy ve mezraları yurt edinmişlerdir. Risvan konar göçer asiretinin cemaat isimleri ve bu cemaatlerin kendi adını verdikleri yerler genellikle Türkçe adlar tasımadır. Aynı şekilde adı geçen asiretin sahiş adları da genellikle Türkçe isimlerden oluşmaktaydı. Yine Türkçe isimlerin yanı sıra, Türklerin İslamiyeti kabulüyle birlikte Türk toplumunda yaygın olarak kullanılan ve Türkçeleşmiş İslamî isimlere de rastlamaktayız.

XVI. Yüzyılda buldukları bölgenin Arap ve Fars kültürünün etkisinde kalmış olması nedeniyle sahiş adlarında az da olsa Arapça ve Farsça isimler bulunmaktadır. Fakat bu yabancı kültür etkilerine rağmen Risvan Asireti, mensubu olduğu Türk kültür değerlerini korumuştur.

1- Giriş

Anadolu, Türkler tarafından fethedildikten sonra yoğun bir Türk göçüne sahne olmuştur. Türkler buraya boy ve asiretler halinde gelerek muhtelif bölgeleri yurt edinmişler ve Selçuklu Devleti yöneticileri de siyasî ve iktisadî hedefleri gözeterek Osmanlı Devleti'ni kuran Kayı boyuna mensup asiretin de dahil olduğu Türk boylarını çeşitli bölgelere yerleştirmişlerdir. Osmanlılar da aynı şekilde kendilerine gelip sığınan Türk topluluklarını değişik bölgelere iskan etmişlerdir. Böylece Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve gelişme sürecinde de, Anadolu'nun muhtelif yerlerine çeşitli Türk oymak ve asiretleri yerleştirilmiştir.

Bu incelemede Türk topluluklarından biri olan ve XVI. yüzyılda Malatya ile Maras arasındaki sahada yaylayıp kışlayan Risvan konar-göçer

asiretinin cemaatleri, bu cemaatlerin meskûn olduğu yerler ve sahis adları hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

2- Risvan Asireti

XVI. yüzyılda Malatya Sancagi'na bağlı Kahta Kazası¹ ile Maras Eyaleti'ne bağlı Hisn-i Mansur Kazası'nda² bulunan Risvan Asireti'nin cemaat, sahis ve yer adlarını, bu konunun temel kaynağı olan Tapu Tahrir Defterlerine müracaat ederek ortaya koymak mümkündür. Bu konuda bas vurabileceğimiz baslıca üç defter vardır: Bu defterlerin en eskisi Yavuz Sultan Selim dönemine ait olup, Malatya Sancagi'na bağlı: Behesni, Kahta, Gerger ve Hisn-i Mansur kazalarının mufassal kayıtlarını içeren 1519 tarihli ve Basbakanlık Osmanlı Arsivi'nde 71 numarada kayıtlı tahrir defteridir. Diğer iki defter ise Kanuni Sultan Süleyman zamanında yazılmış olup yukarıda isimleri geçen mufassal defterleri durumundadır. 1524 tarihli ve 123 numaralı defterle 1536 tarihli ve 181 numaralı defter, konar-göçer asiretler ve bu asiretlere tâbi cemaatlerle ilgili kayıtları ihtiva etmektedir.

3- Risvan Asireti İle İlgili Sahis ve Yer Adları

Risvan Asireti'ne mensup cemaatler, Tahrir Defterleri'nde kaydedildikleri siraya ve cemaat mensuplarının isimlerine göre şöylece sıralanabilir:

Hacı Ömer (Hacı Ömerlü) Cemaati³: Tahrir defterlerinde Risvan cemaatlerinin ilk sırasında kaydedilen bu cemaat, "Cemaat-i Ahmed veled-i Hacı Ömer"⁴ şeklinde yazılmış ve hanelerin bitiminde "Cemaat-i Hacı Ömerlü"⁵ ifadesiyle zikredilmiştir. Yine adı geçen cemaat Kaytanlı olarak da belirtilmiştir;⁶

Hidir (Hızır) Sorani Cemaati;⁷

Kellelü Cemaati;⁸

Celikânlu Cemaati;⁹

Mülûkânlu Cemaati;¹⁰

Mendûbâli (Mendollu) Cemaati;¹¹

Zerûkânlu Cemaati;¹²

Bograsi Cemaati;¹³

Rûmiyan Cemaati;¹⁴

Mansur Cemaati;¹⁵

İzdeganlu Cemaati;¹⁶

Mansurgânlu Cemaati;¹⁷

Karlu Cemaati;¹⁸ Risvan Cemaati;¹⁹ Çakallu Cemaati²⁰

Bu kayıtlardan anlaşıldığına göre XVI. yüzyılın ilk yarısında Risvan Asireti toplam on bes cemaatten oluşmakta idi. Doğal olarak sonraki yüzyıllarda mevcut cemaatlerin nüfuslarının artmasıyla birlikte bazı yeni cemaatler ortaya çıkmıştır. Nitekim daha sonraki yıllara ait kayıtlarda Risvan Asireti mensup Bereketli²¹, Bektaşlı²², Belikanlı, Benamli²³, Cudikanlı²⁴, Dalyanlı²⁵, Dimiskli²⁶, Heycebanlı (Hacabanlı)²⁷, Hidiranlı²⁸ Hosnisîn²⁹, Mahyanlı³⁰, Nasirli³¹ Okçuyanlı³², Sevirlî³³, Sinkanlı³⁴, Seyhbalanlı³⁵, Terziyanlı³⁶ cemaatlerini tespit etmekteyiz. Yukarıda belirtilen cemaatlerin yani sıra yine Risvan Asireti'nden olan "Hamidlü"³⁷ ve "Hacilar"³⁸ adıyla iki cemaatten bahsedilmekte ve basta İzmir olmak üzere Anadolu ve Rumeli'nin birçok yerlerinde bu cemaatlerin adlarını taşıyan köylerin mevcudiyeti belirtilmektedir.³⁹

Türkmen asiretlerinin, isimlerini bazen boy beylerinden, bazen de kethüdalarından veya cemaat ileri gelenlerinden birinin adından aldıkları tarihî bir gerçektir. Nitekim Halep Türkmenleri arasında yer alan İnallu boyunun 1520'de İnaloğlu Hamza Bey idaresinde olması boyun, adını ya Hamza Bey'in babası İnaldan ya da daha önce yaşamış aynı isimli başka bir atasından, 1519'da Ramazanlı ulusu arasında yaşayan Ulas boyunun, ismini daha önce boyu idare etmiş olan Ulas Bey'den, yine Halep Türkmenleri'ne dahil olan Toktemürlü boyunun, ismini 1525-1530 tarihleri arasında boy-beyi olan Toktemür Bey'den aldığı belirtilmektedir.⁴⁰ Diğer bazı Türk boy ve asiretleri arasında görülen bu husus Risvan Asireti'ni oluşturan cemaatlerde de görülür. Nitekim Yavuz Sultan Selim devrinde 1519 yılında yapılan tahrirde, Hacı Ömer Cemaati'nin hanelerinin ilk sırasında "Mehmed veled-i Hacı Ömer" isminin yer almış olması,⁴¹ bu cemaat isminin, Mehmed'in babası Hacı Ömer'den veya aynı adı taşıyan dedelerinden birinden geldiği yolundaki kanaatimizi güçlendirmektedir. Bu zatin mezkur cemaatin "ihtiyari" veya "ileri geleni" olduğunu tahmin etmekteyiz. 181 numaralı Tahrir Defterinde Mendol⁴², Mansur⁴³ ve Celikan⁴⁴ şahis isimlerine rastlamış olmamız, bize daha önce zikrettiğimiz Mendubalı (Mendollu), Mansur ve Celikanlı cemaatlerinin de Hacı Ömerli cemaati gibi cedlerinden birinin ismini almış olduklarını düşündürmektedir.

Yukarıda kısaca tanıtığımız 71, 123 ve 181 numaralı defterlerde kayıtlı bulunan Risvan Konar-göçer Asireti cemaatlerine mensup şahis isimlerine baktığımızda, genelde Türkçe isimler olduğunu görmekteyiz. Mesela: Doğan, Okçu, Bayındır, Korkmaz, Köse, Tatar, Mıntas, Tuman, Bayram, Mendol,

Kaya, Küplü, Öztemür, Gülek, Basak, Karaca, Kunduz, Banu, Karaman, Menten, Orhan, Pars, Boga, Sarim, Cengiz, Paralu, Sancar, Ayas, Budak Çoban, Celikan, Sati, Gürol⁴⁵ vb. gibi. Türkçe adların yani sıra, Türklerin İslâmiyeti kabulüyle birlikte gerek bey ve hükümdarlar gerekse halk arasında çok yaygın olarak kullanılmış ve günümüzde dahi kullanmaya devam ettigimiz, bu sebeple de Türkçe isimler olarak degerlendirebileceğimiz: Ömer, Osman, Bekir, Bayezid, Murad, Ali, Fakih, Hasan, Hüseyin, Mehmed, Mahmud, Ahmed, Mustafa, Minnet, Hamza, Abdullah, Seyfeddin, İlyas, Yusuf, Halil, Recep, Kasim, Pir Bâli, Sinan, Semseddin, İzzeddin⁴⁶ ve benzeri adlara da çokça rastlamaktayız.

Risvan Asireti mensuplarının kullandığı ve yukarıda örneklerini verdığımız bu Türkçe isimlerden başka Farsça Iskender adına da sıkça rastladığımız⁴⁷ gibi Arapça Ebu Tâlib⁴⁸ adına da rastlamaktayız. Bundan başka Tolunoğlu Devleti'nin bir hükümdarı olan Hümâraveyh adı, Risvan Asireti'ne ait isimler arasında Hümâraveh⁴⁹ şeklinde kaydedilmiş ilginç isimlerden birisidir. Yine Risvan Asireti mensupları arasında yer alması nedeniyle bize sasirtici gelen isimlerden birisi de; Çerkes'tir⁵⁰.

Risvan Asireti'nde adların basına gelen sıfatların da Türkçe olduğu görülmektedir. Bunlardan yaygın olarak kullanılanlar, "Kara" ve "Köse" sıfatlarıdır. Örnek olarak: Kara Hasan⁵¹, Kara Halil⁵², Kara Bekir⁵³, Kara Mehmed⁵⁴, Kara Yusuf⁵⁵, Kara Ali⁵⁶, Kara Ömer⁵⁷, Koç Mehmed, Köse Ömer⁵⁸, Köse Hacı⁵⁹ isimleri sayılabilir. Kara ve köse sıfatlarının yani sıra sari sıfatı da kullanılmıştır. Nitekim Risvan mensupları arasında Sari Faki⁶⁰ ve Sari Yusuf⁶¹ gibi isimleri taşıyan kişiler vardır.

Sahis adları konusunda dikkatimizi çeken diğer bir husus da: Zülkadir,⁶² Zeyneddin,⁶³ Karaca,⁶⁴ Halil, Sadaka,⁶⁵ Budak⁶⁶ ve Sahruh⁶⁷ gibi Dulkadirli bey ve sehzade isimlerinin, Risvan Asireti'ne mensup şahıslar arasında yaygın olmasıdır. Bu hususun, Dulkadirli bölgesinin Osmanlı Devleti'ne ilhakından önce, Risvan konar-göçerlerinin, adı geçen beyliğin sınırları dahilinde yaylayıp kışlamalarından, yani bir nevi Dulkadirli'lere tâbi olmalarından kaynaklanmış olması ihtimal dahilindedir. Zira Risvan konar-göçerlerinin meskûn olduğu Kahta ve çevresinin Osmanlı fütuhâtına kadar Dulkadirli'lilerin hâkimiyetinde bulunduğu⁶⁸ bilinmektedir. Bu havaliye Türk oymaklarının iskân edilmesi çok daha önceden başlamış olmakla beraber,⁶⁹ XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Dulkadirli'lilerin Elbistan çevresinde kuvvet kazanmasından sonra bölgeye, bu beyliğe mensup muhtelif Türkmen boy ve oymaklarının yerleştiği de⁷⁰ ifade edilmektedir. Uzun süre Dulkadirli Beyliği'nin yönetimi altında kaldığı anlaşılan Kahta ve çevresinde yerleşmiş bulunan Risvan Asireti'nin, mezkûr beyliğin sosyo-kültürel yapısından

etkilenmesinin bir sonucu olarak bazı mensuplarına Dulkadirli yöneticilerinin adlarını koymuş olmaları doğaldır.

Risvan konar-göçer asiretinin kullandığı adlarla ilgili diğer bir tespitimiz ise belirli bir dönemde ve az da olsa kişi isimlerinin başına “Sah” sıfatının getirilmiş olmasıdır. Gerek 1519 gerekse 1524 tarihli tahrirlerde “Sah”li isimlere rastlanmazken, 1536 tarihli tahrir kayıtlarının bulunduğu 181 numaralı defterde: Sah Veli,⁷¹ Sah Kulu,⁷² ve Minnet Sah⁷³ gibi isimlere rastlamaktayız. Bu değişimde, muhtemelen Safevî Devleti’nin başına geçtikten sonra Sah İsmail’in, Osmanlı ülkesinde özellikle de Güney Anadolu’da Türkmen asiretlerini kazanmak amacıyla girdiği faaliyetlerin meydana getirdiği kültürel tahribat etkili olmuştur. Risvan Asireti’nde çok az da olsa bu gibi isimlere rastlanmış olması, Sah İsmail’in XVI. yüzyılın başlarında girdiği bu mezhepsel görünümlü siyasî hareketin, Türk toplumunda meydana getirdiği kültürel etkinin yüzeysel olmadığını, şahıs adları ve gündelik yasantiya kadar girdiğini göstermektedir.

4- Risvan Asireti’nin Göç Yolları

Risvan Asireti’nin cemaat ve şahıs adlarını zikrettikten sonra nerelerde ikamet ettiklerini, göç ederken hangi yolu kullandıklarını da belirtmeliyiz. Risvan konar-göçerleri XVI. yüzyılda Kahta ve çevresinde kışlamakta, yazları ise Malatya Sancığı Besni Kazası Subadra Nahiyesi’ne tâbi Sürgü Karyesi yaylalarında sürülerini otlatmaktaydılar. Risvan Asireti’nin bahar başlangıcında yaylaya giderken, umumî bir yol üzerinde olan ve büyük bir derbende sahip olan Sürgü yolunu kullandıkları, güz mevsiminde de aynı güzergâhtan kışlaklarına geri döndükleri kaydedilmektedir.⁷⁴ XVI. yüzyılda Risvan’ın yaylak olarak seçtiği bu yerler, günümüze kadar adı geçen asiret tarafından aynı şekilde kullanılmaktadır. Sürgü’den çıkıp kuzeyindeki yaylaya doğru gidildikçe ilk konak yeri olarak Göktepe ve Kale gelmektedir. Güneydogusunda Unluyurt, kuzeye doğru ilerledikçe Kazıyurdu, Çatalpınar ve Heftoluk (Yedioluk) bulunmaktadır. Yine aynı yayladaki obalardan biri Asipınar diğeri ise Mendol’dur. Zikredilen bu yerler, Sürgü Karyesi ile aynı dönemde Kahta Kazası’na tâbi Bulam Karyesi⁷⁵ arasında kalan yaylalardır.

Bugün Malatya’nın Dogansehir ilçesine bağlı Sürgü Kasabası Yaylası’nda bulunan ve Risvan Asireti’nin eski yaylakları olan bu yerlerin adları, buraları adlandıran asiretin o dönemdeki dilleri ve kültürel durumları hakkında bir fikir vermektedir. Risvan Asireti mensupları yazları buldukları bu yerlere bölgenin tabii veya coğrafi durumuna göre Türkçe adlar vermişlerdir.

Risvan Asireti çeşitli nedenlerle, zaman içerisinde göçebeligi terk ederek muhtelif bölgelere yerleşmiştir. Ancak bu durum, hayvancılıktan daha çok, ziraatla meşgul olan asiret mensuplarının bütünüyle göçebeligi bıraktıkları anlamına gelmemelidir. Zira bunlardan bir kısmı baharda yaylaya çıkıp hayvancılıkla meşgul olurken, diğer bir kısmı da kışlakları olan köy veya mezralarda ziraatla uğraşmıştır. Nitekim bir çok Türk toplulukları arasında bu “yari yaylacı göçebelik” (semi pastoralist nomadizm)⁷⁶ yaygın olarak görülmektedir.

Malatya Sancagi'nin 1560 yılındaki idârî yapılanmasına göre Kahta Kazası'na bağlı olan Kahta, Turus ve Paginik nahiyelerindeki muhtelif köy ve mezralarda Risvan Asireti'nden bazı kimselerin yerleşip, ziraatla uğraştıklarını Tahrir defterlerinden tespit edebiliyoruz. Kahta Nahiyesi, Asker-Baba Karyesi'ne tâbi Kozkenar, Hartut ve Incurlu mezralarında,⁷⁷ ziraat yapıldığı, yine Kahta Nahiyesi Tiginkâr Karyesi Korkmaz Mezrası'nda Risvan taifesinden Hamza Aga'nin değirmen işlettiği⁷⁸ belirtilmektedir. Aynı nahiyeye bağlı Karye-i Gün-i Kenar'a tâbi Günez ve Güllük mezralarında,⁷⁹ Samek-Bala Karyesi'ne tâbi Til Mezrası'nda⁸⁰ ve Kahta Kazası Paginik Nahiyesi'ne bağlı Zerni Karyesi'nde Risvan taifesinin yerleşip ziraat ile uğraştıkları⁸¹ belirtilmektedir.

Yine Turus⁸² Nahiyesi'ne bağlı Fahreddin Karyesi'ne tâbi Ali Tas, Turali Burcu, Çakal, Gül Bahari, Keferkeros, Akpınar, Vakıf, Kuyucak ve Kepirli mezralarında Risvan Asireti'nden bir grubun yerleşik hayata geçip, ziraatla uğraştıklarını görüyoruz.⁸³

1560 tarihli tahrirde Risvan konar-göçer taifesinin yaylak ve kışlaklarının Malatya Sancagi dahilinde olduğu yukarıda belirtilmişti.⁸⁴ Ancak bu sancagin kazaları arasında yer alan Hisn-i Mansur, 1563 tarihindeki idarî yapılanmada önce Elbistan'a sonra da Maras Sancagi'na bağlanmıştır. Risvan Asireti'nden bazı kimselerin bu kazanın muhtelif köy ve mezralarında da yerleştiklerini ve ziraatla uğraştıklarını görmekteyiz.⁸⁵

Maras Eyaleti'nin 1563 tarihli idarî taksimatına göre Risvan Taifesi'nin meskun oldukları ve ziraat yaptıkları yer adları şöyledir: Maras Sancagi'na bağlı Hisn-i Mansur Kazası, Mermer Karyesi'ne tâbi Meshedi ve Kargilyüce mezraları, Köprülü Karyesi'ne tabi Inabluca Mezrası, Gerani Karyesi, Hoster-i Küçük Karyesi, Güyez Karyesi, Emdir Karyesi, Tasbudak Karyesi, Numan Karyesi. Buralarda kışlayıp ziraatla uğraştıkları gibi, İki-Dam Karyesi'ne tâbi Bos Virani Mezrası'nda da ziraatla uğraşmaktaydılar.⁸⁶

Konar-göçer asiret ve cemaatlerin bir kısmı, isimlerini boy beyleri veya bir ileri gelenin isminden aldıkları gibi, yurt edindikleri yerlere de kendi

adlarını vermişlerdir. Böylece kendi adlarının da hayatiyet kazanmasını sağlamışlardır. Bu cümleden olarak: dağlara, yaylalara, göllere, ırmaklara, geçitlere, küçük arazi parçalarına, köy ve kentlere anlamlı isimler vermişlerdir.⁸⁷ Risvan konar-göçer asireti de, gerek yaylak ve kışlakları olan mekânlara ve gerek yerleşik hayata geçip ziraatle uğraştıkları köy ve mezralara, ya kendi cemaatlerinin ismini vermişler veya mensubu oldukları Türk kültüründen bir ad seçmişlerdir.

Risvan Asireti'nin XVI. yüzyıl sonlarından itibaren meskûn oldukları Zülkadriye Eyaleti'nin sınırları dışına çıktıkları ve tarihî süreç içerisinde iskân ve benzeri nedenlerle Anadolu'da, Halep'ten Kastamonu'ya,⁸⁸ Antalya'dan İzmir'e; Rumeli'de, Edirne ve Varna'ya⁸⁹ kadar olan sahalarda yaylayıp kışladıkları belirtilmektedir. Böylece Osmanlılar döneminde çok geniş bir sahaya yayılan asirete mensup cemaatler, oldukları yerlerde köyler kurarak buralara kendi adlarını vermişlerdir. Bunlara birkaç örnek vermek gerekirse, Risvan Asireti'nin Hamidli Cemaati'nin adını taşıyan köylere Malkara⁹⁰, Akçekizanlık⁹¹, Edirne⁹², Saruhan'da Kirkagaç⁹³, İzmir⁹⁴ ve Kastamonu'da⁹⁵ rastlamaktayız.

Hacılar ismini taşıyan köyler, Rumeli'de Edirne⁹⁶ ve Varna'da⁹⁷, Anadolu'da Kayseri⁹⁸, İzmir'in Bergama'da iki köy⁹⁹, Konya¹⁰⁰, Kirikkale¹⁰¹ ve Hatay'dan Ordu'ya kadar 22 vilayetimizde bulunmakta ve bu köylerin isimlerini Risvan Asireti'nin Hacılar Cemaati'nden almış oldukları ifade edilmektedir¹⁰².

Bektaslı Cemaati'nin adını alan köylere Kayseri¹⁰³ ve Hatay'da¹⁰⁴ rastlamaktayız. Yine Konya'nın Dumanlı Köyü¹⁰⁵ de adını, bu asiretin Dumanlı Cemaati'nden almış olmalıdır. Asiret veya cemaat adı alan köylerin yani sıra mahallelere de rastlamak mümkündür. Kayseri'de asiret adı taşıyan mahalleler arasında Rumyan adıyla bir mahalle zikredilmektedir¹⁰⁶. Bu mahallenin, ismini Risvan Asireti'nin Rumyanlı cemaatinden aldığı kanaatini tasimaktayız.

Cumhuriyet döneminden önce küçük bir köy olan Çelikan, Cumhuriyetten sonra 1954 yılına kadar "Çelikan" adıyla Malatya'ya bağlı bir bucak merkezi idi.¹⁰⁷ Bugünkü Adıyaman iline bağlı bir ilçe merkezi olan Çelikanhan,¹⁰⁸ ismini Risvan Asireti'nin yukarıda zikrettiğimiz Celikanlı Cemaati'nden almıştır. Yine aynı ilçeye bağlı Köseusagi,¹⁰⁹ Samsad Nahiyesi'ne tâbi Köşeler Karyesi,¹¹⁰ Kahta ilçesine bağlı Köşeler,¹¹¹ Besni Çakırhöyük Bucagi'na bağlı Köşyanlı ve Köşeceli köyleri,¹¹² yine Besni Kazası Tut Nahiyesi'ne tâbi Köşeli Köyü¹¹³ de, isimlerini Risvan Asireti'ne tâbi Köseyân (Köseyânli) Cemaati'nden¹¹⁴ almışlardır. Kahramanmaraş'ın

Türkoğlu İlçesi'ne bağlı Çakallıçullu ve Çakallı Hasanaga,¹¹⁵ Adiyaman merkez ilçeye bağlı Çakal,¹¹⁶ Besni Merkez Nahiyesine bağlı Çakallı köyleri¹¹⁷ adlarını Risvan'ın "Çakallı" Cemaati'nden almış olmalıdırlar. Zira bu köylerde halen meskûn bulunan halk adı geçen cemaate mensup olduklarını söylemektedirler. Süphesiz bunun gibi ismini asiretten alan köylerle ilgili örnekleri artırmak mümkündür.

5- Sonuç

Sonuç olarak Risvan Asireti'nin XVI.yüzyıl başlarında Kahta ve Hisn-i Mansur çevresinde on bes cemaat gibi kalabalık bir halde bulunması, adı geçen asiretin, Osmanlılardan önce bu bölgeye gelip burayı yurt edindiği kanaatini yandırmaktadır.

Adi geçen asiretin, XVI. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar Türkiye'nin dört bir tarafına yayıldığını görmekteyiz. Nitekim Güney, Orta ve Batı Anadolu ile Trakya'da Risvan Asireti'ne mensup cemaat isimlerini taşıyan Hacılar, Hamidli, Bektaşlı, Çakallı, Köseler gibi köy adlarının varlığı ve günümüzde Malatya, Adiyaman, Gaziantep, Kahramanmaraş, Hatay, Ankara (özellikle Haymana'da), Konya gibi bir çok ilimizde, Risvan Asireti mensuplarının mevcudiyeti, söz konusu asiretin hâlâ yaygın olarak bulunduğunu göstermektedir.

Risvan Asireti'nin izlerini taşıyan birtakim kültürel unsurlara da rastlanmaktadır. Bu cümleden olarak, adı geçen asiretin XVII. yüzyıldan itibaren belli başlı yaylaklarından biri olan Uzunyayla'da, bir mevki adı, hâlâ yörede konup göçen Yörükler ve yerleşik halk tarafından "Risvan Yurdu" olarak bilinmektedir. Yine, Malatya'nın Arapkir yöresinde günümüze kadar düğün ve senliklerde "Risvan Oyunu" olarak bilinen bir oyun oynanmaktadır. Bütün bunlar göstermektedir ki; Risvan Asireti, tarihî süreç içerisinde kaybolmamış, bir çok Türk asireti gibi varlığını günümüze kadar sürdürebilmiştir.

Risvan konar-göçer asireti, bazı Türk boy ve asiretleri gibi, Arap ve Fars kültürünün etkisinde kalmıştır. Söz konusu asiretin yaşadığı bölgede Arap kültürünün yayılması, idarî ve coğrafî nedenlere dayanırken, Fars kültürü, daha çok siyasî sebeplerle bölgeye girmiştir. Bilindiği üzere Anadolu'nun güneydeki toprakları, Yavuz Sultan Selim'in 1515 yılında fethine kadar, uzun süre Emevî, Abbasî ve son olarak da Memlûklerin hakimiyetinde kalmıştır. Bölgenin gerek idarî yönden Arap devletlerine bağlılığı gerekse coğrafî olarak Arap halkının yaşadığı alanlara yakın olması, burada yaşayan Türk

asiretlerinin ve dolayısıyla Risvan Asireti'nin de Arap kültüründen etkilenmesi sonucunu doğurmuştur.

Fars kültürünün bölgeye tesiri, özellikle Sah İsmail'in Safevî Devleti'nin basına geçtiği XVI. yüzyıl başlarından itibaren yoğunluk kazanmıştır. Sah İsmail, Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan Türkmenlerden taraftar kazanmak amacıyla, Safevî Devleti'nin sınırlarına yakın olan Doğu ve Güney Anadolu bölgesinde yoğun olarak yaşayan Türk asiretlerine yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Böylece bölgede Fars kültürü yayılmış ve özellikle orada yaşayan Türk halkının dili üzerinde olumsuz etkileri olmuştur.

Ancak bütün bunlara rağmen anılan bölgede yaşayan Risvan Asireti'nin gerek sahis adlarına gerekse yurt edinip yerleştikleri yerlere ve kendi cemaat adlarını verdikleri köy ve mezra adlarına baktığımızda, bunların genellikle Türkçe isimler olduklarını görmekteyiz. Bu durum bize adı geçen asiretin meskûn bulunduğu bölge itibarıyla dış tesirlere maruz kalmasına rağmen mensup olduğu Türk kültür değerlerini kaybetmediğini göstermektedir

KAYNAKLAR

A- Arşiv Belgeleri

1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi
  - a) Tapu Tahrir Defterleri, nr. 71, nr. 123, nr. 181.
  - b) Cevdet Dahiliyye, nr. 6142.
  - c) Hatt-i Hümayun, nr.22289-E.
  - d) Irade-i Meclis-i Vâlâ, nr. 3088.
  - e) Mühimme Defterleri, nr. 139, nr. 140.
2. Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi
Tapu Tahrir Defteri, nr. 142.
3. Adıyaman Ser'ıye Sicili, nr. 237.

B- Yayınlanmış Defterler

- Kanunî Devri Malatya Tahrir Defteri (1560), (Haz.Refet Yinanç, Mesut Elibüyük), Ankara 1983.
- Maras Tahrir Defteri I (1563) , (Haz.Refet Yinanç-Mesut Elibüyük), Ankara 1988.

C- Arastirma ve Incelemeler

Adiyaman 1973 Il Yilligi, Istanbul 1973.

AKTEPE, M. Münir, “XIV. ve XV. Asirlarda Rumeli'ninTürkler Tarafından Iskânina Dair”, *Türkiyat Mecmuasi* X, Istanbul 1953.

DARKOT, Besim, “Hisn-i Mansur”, *Islam Ansiklopedisi*, V/I, Istanbul 1993, s. 454-455.

ERÖZ, Mehmet, “Sosyolojik Yönden Türk Yer Adlari”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S. 12, Subat 1986.

GÖKBILGIN, M. Tayyib, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-i Fâtihân*, Istanbul 1957.

GÖKÇEN, Ibrahim, *16. ve 17. Asir Sicillerine Göre Saruhan'da Yürük ve Türkmenler*, Istanbul 1946.

HALACOGLU, Yusuf, “Osmanli Belgelerine göre Türk-Etrâk, Kürd-Ekrâd Kelimeleri Üzerine Bir Degerlendirme”, *Belleten*, C. LX, S. 227, Nisan 1996. s.139-146.

KALKAN, Emir, “Kayseri'ye Yerlesen Türk Topluluklari”, *Türk Dünyasi Arastirmalari*, S. 17, Nisan 1982, S.86-102.

KHAZANOV, Anatoly M., *Nomads and Outside World* (Translated by Julia Crookended), Wisconsin 1994.

KÜTÜKOGLU, Mübahat S., “XVI. Yüzyil Izmir Kazasinda Cemaat Adi Tasiyan Köyler”, *V. Milletlerarasi Türkiye Sosyal Ve Iktisat Tarihi Kongresi Tebligler (Istanbul 21-25 Agustos 1989)*, Ankara 1990, s. 497-504.

Maras 1967 Il Yilligi

MORDTMANN, J.H., “Kahta”, *Islâm Ansiklopedisi*, VI, Istanbul 1993, s. 89-91.

SUCU, Mustafa, *Adiyaman Ili ve Ilçeleri (Yakin Çevre Incelemeleri)*, Adana 1985.

SAHIN, Ilhan, “Osmanli Devrinde Konar-Göçer Asiretlerin Isim Almalarına Dair Bazi Mülahazalar”, *Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 13, Istanbul 1987, s. 195-208.

TASTEMIR, Mehmet XVI. Yüzyilda *Adiyaman (Behisni, Hisn-i Mansur, Gerger, Kahta)*, *Sosyal ve Iktisadî Tarihi*, Ankara 1999.

TÜRKAY, Cevdet, *Basbakanlik Arsivi Belgelerine Göre Osmanli Imparatorlugu'nda Oymak Asiret ve Cemaatler*, Istanbul 1979.

Türkiye Mülkî Idare Bölümleri Belediyeler Köyler, Ankara 1986.

YINANÇ, Mükrimin Halil, “Besni”, *Islam Ansiklopedisi*, II, Istanbul 1993, s. 570-572.

DIPNOTLAR

- ¹ Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arsivi [TKGMA], Tapu-Tahrir Defteri [TD], nr. 142, s. 251.
- ² *Maras Tahrir Defteri I (1563)* , (Haz.Refet Yinanç-Mesut Elibüyük), Ankara 1988, s. 380-462.
- ³ Basbakanlık Osmanli Arsivi [BOA], Tapu-Tahrir Defteri [TD], nr. 71, s. 241-242, TD, nr. 123, s. 417-418, TD, nr. 181, s. 208-209; Krs. Cevdet Türkay, *Basbakanlık Arsivi Belgelerine Göre Osmanli Imparatorlugu'nda Oymak Asiret ve Cemaatler*, Istanbul 1979, s. 397.
- ⁴ BOA, TD, nr. 71, s. 241; TD, nr. 123, s. 417.
- ⁵ BOA, TD, nr. 71, s. 242.
- ⁶ BOA, TD, nr. 181, s. 208.
- ⁷ BOA, TD, nr. 71, s. 242-243; TD, nr. 123, s. 418-419; TD, nr. 181, s. 417-218. Hidir (Hizir) Sorani, Mehmet Tastemir *VI. Yzyilda Adiyaman (Behisni, Hisn-i Mansur, Gerger, Kahta), Sosyal ve İktisadî Tarihi*, Ankara 1999, s 117). tarafından ‘‘Hizir Sevrani’’seklinde okunmudur. Kelimenin her iki sekilde okunmasi mmkn ise de, halen Adiyaman’da ‘‘Hidir Sor’’ adli bir cemaatin var olusu sebebiyle biz, ‘‘Hidir Sorani’’ imlsinin daha uygun ve daha dogru olacagi kanaatindeyiz.
- ⁸ BOA, TD, nr. 71, s. 243; TD, nr. 123, s. 419.
- ⁹ BOA, TD, nr. 71, s. 245; TD, nr. 123, s. 421; TD, nr. 212; Türkay; ‘‘Celiknli (Celikanlu)’’ imlsi ile kaydetmistir (Bkz: *age.*, asiret adi olarak: s. 67, oymak adi olarak: s. 25.); Tastemir ise; ‘‘eliknli’’ klinde belirtmistir. (Bkz: *age.*, 117). Adiyaman ilimize bagli ‘‘elikhan’’ ilesi bulunmaktadir ve bu ilemizde Celikanli Cemaati yerlesik olarak yasamaktadir. Ile, ismini adi geen cemaatten almis olmalidir.
- ¹⁰ BOA, TD, nr. 71, s. 246; TD, nr. 123, s. 423; TD, nr. 181, s. 211.
- ¹¹ BOA, TD, nr. 71, s. 248; TD, nr. 123, s. 425; TD, nr. 181, s. 215; Türkay, Mandalli (Mandallu, Mandilli, Mandill, Mandollu, Mendelli, Mandall, Mandill) sekillerinde kaydetmistir. (Bkz: *age.*, s. 576). Her ne kadar Malatya havalisinde gnmzde ‘‘Mendollu’’ adıyla bir cemaat mevcut ise de Tahrir Defterlerindeki kayitlarda sz konusu cemaat adinin ‘‘ Mendbali’’ imlsiyle yazilmis olmasi nedeniyle, bu kayitlara bagli kalmayi uygun grmekteyiz.
- ¹² BOA, TD, nr. 71, s. 249; TD, nr. 123, s. 426; TD, nr. 181, s. 209; Türkay, ‘‘Ziroknli (Ziroknlu, Zoriknli, Zoriki) sekillerinde belirtmistir (*age.*, s. 790).
- ¹³ BOA, TD, nr. 71, s. 251; TD, nr. 123, s. 427; TD, nr. 181, s. 210; Tastemir (*age.*, s. 117), ‘‘Bograci (Bograsa)’’ sekillerinde okumudur. Ancak, TD, nr. 71’de cemaat adindaki bu harfin; ‘‘sad’’ veya ‘‘cim’’ olmasi muhtemel ise de, TD, nr. 123’te ‘‘ sin’’ ile yazilmistir (bkz. s. 427 ve 428). Kanaatimize gre 123 numarali defteri yazan memur, bu cemaatin adini kaydederken, aralarinda ses benzerligi olan ‘‘sad’’ harfi yerine sehven ‘‘sin’’ harfini yazmis olmalidir. Ayni isim, 181 numarali Tahrir Defteri’nde de ‘‘Bugrasi’’ imlsiyle kaydedilmistir.
- ¹⁴ BOA, TD, nr. 71, s. 252; TD, nr. 123, s. 428; Türkay, ‘‘Rmiyanli’’ olarak Risvan cemaatleri arasinda zikreder (Bkz: *age.*, s. 637).
- ¹⁵ BOA, TD, nr. 71, s. 253; TD, nr. 123, s. 430.
- ¹⁶ BOA, TD, nr. 123, s. 429.
- ¹⁷ BOA, TD, nr. 181, s. 215.

- 18 BOA, TD, nr. 181, s. 218.
19 BOA, TD, nr. 419, s. 464.
20 BOA, TD, nr. 419, s. 465.
21 *Türkey, age.*, s. 242.
22 BOA, Mühimme Defteri [MD], nr. 139, s. 347; MD, nr. 140, s. 185-187.
23 *Türkey, age.*, s. 240.
24 BOA, Irade-i Meclis-i Vâlâ [IMV], nr. 3088.
25 BOA, Hatt-i Hümayun [HH], nr. 22289-E.
26 *Türkey, age.*, s. 332.
27 BOA, Cevdet Dahiliye [CD], nr. 6142.
28 *Türkey, age.*, 418.
29 *Türkey, age.*, s. 423.
30 *Türkey, age.*, s. 573.
31 BOA, IMV, nr. 3088.
32 BOA, CD, nr. 6142.
33 *Türkey, age.*, s. 673.
34 *Türkey, age.*, s. 676.
35 *Türkey, age.*, s. 699.
36 *Türkey, age.*, s. 721.
37 BOA, HH, nr. 22289-E.
38 BOA, IMV, nr. 3088.
39 Mübahat S. Kütükoğlu, “XVI. Yüzyıl İzmir Kazasında Cemaat Adi Tasiyan Köyler”, V. *Milletlerarası Türkiye Sosyal Ve İktisat Tarihi Kongresi Tebligler (İstanbul 21-25 Ağustos 1989)*, Ankara 1990, s. 500.
40 İlhan Sahin, “Osmanlı Devrinde Konar-Göçer Asiretlerin İsim Almalarına Dair Bazı Mülâhazalar”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 13, İstanbul 1987, s. 200.
41 BOA, TD, nr. 71, s. 241.
42 BOA, TD, nr. 181, s. 209.
43 Aynı yer.
44 BOA, TD, nr. 181, s. 220.
45 BOA, TD, nr. 71, s. 241-253; TD, nr. 123, s. 417-430; TD, nr. 181, s. 208-221.
46 BOA, TD, nr. 71, s. 241-253; TD, nr. 123, s. 417-430; TD, nr. 181, s. 208-221.
47 BOA, TD, nr. 71, s. 241-253; TD, nr. 123, s. 417-430; TD, nr. 181, s. 208-221.
48 BOA, TD, nr. 181, s. 215.
49 BOA, TD, nr. 71, s. 245, 248.
50 BOA, TD, nr. 181, s. 216.
51 BOA, TD, nr. 71, s. 246.
52 BOA, TD, nr. 71, s. 251; TD, nr. 123, s. 427.
53 BOA, TD, nr. 71, s. 253; TD, nr. 123, s. 430.
54 BOA, TD, nr. 181, s. 209.
55 BOA, TD, nr. 181, s. 209-220.
56 BOA, TD, nr. 181, s. 215.
57 BOA, TD, nr. 181, s. 215.
58 BOA, TD, nr. 181, s. 216.
59 BOA, TD, nr. 71, s. 241.

- 60 BOA, TD, nr. 71, s. 253.
61 BOA, TD, nr. 123, s. 418.
62 BOA, TD, nr. 181, s. 215.
63 BOA, TD, nr. 71, s. 241; TD, nr. 123, s. 425; TD, nr. 181, s. 219.
64 BOA, TD, nr. 123, s. 418; TD, nr. 181, s. 212, 219.
65 BOA, TD, nr. 71, s. 248.
66 BOA, TD, nr. 181, s. 220.
67 BOA, TD, nr. 71, s. 251; TD, nr. 123, s. 427; TD, nr. 181, s. 210.
68 J.H.Mordtmann, "Kahta", *İslâm Ansiklopedisi [IA]*, VI, İstanbul 1993, s. 90.
69 Besim Darkot, "Hisn-i Mansur". *IA*, V/I, İstanbul 1993, s. 455.
70 Mükrimin Halil Yinanç, "Besni", *IA*, II, İstanbul 1993, s. 571.
71 BOA, TD, nr. 181, s. 210-214.
72 Ayni Defter, s. 214.
73 Ayni Defter, s. 212.
74 TKGMA, TD, nr. 142, s. 251.
75 BOA, TD, nr. 71, s. 152; TD, nr. 123, s. 38; TD, nr. 997, s. 342; TKGMA, TD, nr. 142, s. 250.
76 Anatoly M. Khazanov, *Nomads and Outside World* (Translated by Julia Crookended), Wisconsin 1994, s. 21.
77 *Kanunî Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)*, (Haz.Refet Yinanç, Mesut Elibüyük), Ankara 1983, s. 337.
78 *age.*, s. 340.
79 *age.*, s.356-357.
80 *age.*, s. 360.
81 *age.*, s. 405.
82 "Teros" imlâsi için bkz. *Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri*, s. 7, 413.
83 *age.*, s. 413-426.
84 "... Ve Risvan taifesinin yaylagi ve kislagi liva-i mezburda olmagla... Bkz. *Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri*, s. 506.
85 *Maras Tahrir Defteri I*, s. 380-468.
86 *Maras Tahrir Defteri I*, s. 380-462.
87 Mehmet Eröz, "Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S. 12, Subat 1986, s. 39.
88 Yusuf Halacoglu, "Osmanli Belgelerine göre Türk-Etrâk, Kürd-Ekrâd Kelimeleri Üzerine Bir Degerlendirme", *Belleten*, C. LX, S. 227, Nisan 1996, s. 143.
89 Kütükoglu, *agm.*, s. 500.
90 M. Münir Aktepe, "XIV. ve XV. Asırlarda Rumeli'nin Türkler Tarafından İskânina Dair", *Türkiyat Mecmuası X*, İstanbul 1953, s. 305.
91 Aktepe, *agm.*, s. 307.
92 Kütükoglu, *agm.*, s. 500.
93 İbrahim Gökçen, *16. ve 17. Asir Sicillerine Göre Saruhan'da Yürük ve Türkmenler*, İstanbul 1946, s. 24.
94 Kütükoglu, *agm.*, s. 500.
95 *Türkiye Mülkî İdare Bölümleri Belediyeler Köyler*, Ankara 1986, s. 484.
96 M. Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-i Fâtihân*, İstanbul 1957, s. 120.

- ⁹⁷ Gökbilgin, *age.*, s. 154.
- ⁹⁸ Emir Kalkan, “Kayseri’ye Yerlesen Türk Toplulukları”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 12, Nisan 1982, s. 89.
- ⁹⁹ Kütükoglu, *agm.*, s. 500.
- ¹⁰⁰ *Türkiye Mülki İdare Bölümleri Belediyeler Köyler*, s. 547.
- ¹⁰¹ *Türkiye Mülki İdare Bölümleri Belediyeler Köyler*, s. 77.
- ¹⁰² Kütükoglu, *agm.*, s. 500.
- ¹⁰³ Kalkan, *agm.*, s. 89.
- ¹⁰⁴ *Türkiye Mülki İdare Bölümleri Belediyeler Köyler*, s. 38.
- ¹⁰⁵ *Türkiye Mülki İdare Bölümleri Belediyeler Köyler*, s. 545.
- ¹⁰⁶ Kalkan, *agm.*, s. 89.
- ¹⁰⁷ *Adıyaman 1973 İl Yıllığı*, İstanbul 1973, s. 24; Mustafa Sucu, *Adıyaman İli ve İlçeleri (Yakın Çevre İncelemeleri)*, Adana 1985, s.101-102.
- ¹⁰⁸ *Türkiye Mülki İdare Bölümleri Belediyeler Köyler*, s. 22.
- ¹⁰⁹ *Türkiye Mülki İdare Bölümleri Belediyeler Köyler*, s. 23; *Adıyaman 1973 İl Yıllığı*, s. 24; Sucu, *age.*, s. 101.
- ¹¹⁰ *Adıyaman Seriyeye Sicili*, nr. 237, s. 1, hk.1
- ¹¹¹ *Türkiye Mülki İdare Bölümleri Belediyeler Köyler*, s. 24.
- ¹¹² Köşyanlı’nın yeni adı Akdurak’tir. Her iki köy ismi için bkz: *Adıyaman 1973 İl Yıllığı*, s. 22.
- ¹¹³ *age.*, s. 23.
- ¹¹⁴ Türkay, *age.*, s. 545.
- ¹¹⁵ *Türkiye Mülki İdare Bölümleri Belediyeler Köyler*, s. 459, *Maras 1967 İl Yıllığı*, s. 20.
- ¹¹⁶ Çakal köyünün yeni adı Yarmakaya’dır. Bkz: *Adıyaman 1973 İl Yıllığı*, s. 19.
- ¹¹⁷ *age.*, s. 22.